

Страхиња Војиновић

Културно — просветна заједница у неговоњу културне политике

(Уводно излагање за VI редовну скупштину КПЗ Краљево,
октобра 1972)

Када су пре неколико година основане заједнице културе, било је мишљења, која су јавно саопштавана, а још више приватно дошаптавана, да је сад сувишно постојање културно-просветних заједница, јер, говорило се, то су две организације на истом сектору рада и да прве интеграционе захвате треба учинити у тој сфери организовања културе. Међутим, није прошло много времена од тада па да се види како посао КПЗ није преузела, нити је могла да преузме заједница културе. Напротив, ако постоји спремност да се до краја следи и практичним подухватима прати мисао о самоуправном друштвеном договарању у култури, такву организацију би требало измислити данас, чак да она није ни постојала раније. Културно-просветне заједнице по духу свога бића су пре свега организације које координирају, окупљају и за разне прилике увек нове, одговарајуће друштвене снаге ангажују. Културно-просветна заједница је конституисани друштвени договор који се перманентно обнавља. Но, да би се разумели успеси и неуспеси наше организације, а још више да бисмо могли до краја разумети адекватне услове за будући рад, које морамо и сами изграђивати, неопходно је истаћи неке околности које су резултат друштвених односа у комуни и од којих ће резултати ове организације и будуће бити значајно зависни.

У време последње Скупштине КПЗ Краљево у нашој комуни била је кулминација политичке борбе, којом је, попут других места у Србији и у целој земљи, обележен почетак диференцирања у Савезу комуниста и у целом друштву — на линији опредељења за самоуправно друштво или против њега.*Били су то тешки али славни дани партијске организације општине Краљево, јер демократски курс самоуправног социјализма, схваћен на начин који га суштински негира, схваћен управо као облик грађанске демократије, у неким

средињама, као делимично и код нас, показао је, попут спектарне анализе, све боје које прате црвено барјаче самоуправног опредељења. Природно је што је то прво испољено у бази друштва у елементарној његовој дајности, те је било потребно времена да се у неким органима и форумима Републике те појаве адекватно оцене, па у неким случајевима да се оне и не сагледају до краја све док те тенденције нису угрозиле систем акција целог друштва. Међутим, живот сваке средине тражио је благовремена решења. Захваљујући здравом језгру Савеза комуниста и преовлађујућем прогресивном опредељењу радних људи, поготову радничке класе, комунисти Краљева су лако нашли право име свом противнику, ма колико да је било колебања око именовања саме појаве тамо где се она није у тако неприкривеном облику испољила. Зато ми данас акцију коју води Савез комуниста, подстакнуту Писмом друга Тита и Извршног бироа СКЈ, као и говором друга Тита политичком активу Србије, природно осећамо као почетак расплета и нашег, краљевачког конфликта, који је, како рекосмо, био у кулминацији за време наше претходне редовне Скупштине.

Културно-просветна заједница као друштвена организација која у оквиру свеобухватне друштвене акције Социјалистичког Савеза систематски негује квалификовано јавно мњење о приоритетима културно-просветних акција, треба у овој прилици, суочавајући Конгрес културне акције с најновијим иницијативама Савеза комуниста Југославије, да још једном критички, посматрајући Конгрес у светлу ових иницијатива, нарочито са гледишта реалних могућности, пречисти своје планове и програме, делујући у том смислу на све факторе који се материјално, стручно или политички ангажују у култури и чине да се она унапређује. Не значи да сада треба негирати Поруче Конгреса, нарочито оне његове интенције који инаугуришу осећај потребе за повољном културном ситуацијом као битним условом да самоуправна оријентација нашег друштва буде брже схваћена и прихваћена. Међутим, неки програми, који су дошли после Конгреса као практична реализација Поруча, нису довољно фундирани на чврстом тлу реалности. Можда Поруче Конгреса у свим њиховим намерама нису добро схваћене у неким срединама, па делимично и код нас, и све што се желело — правдало се овим Поручама, у којима није речено да ће се вршити друштвена прерасподела у корист културе, него је акценат био да се у оквиру постојећих могућности учини максимум напора да ова структура добије што повољнији третман. Међутим, само инсистирање једног таквог ауторитативног скупа учинило је да се добије утисак о некој радикалној измени материјалног положаја културе, што је могло подста-

ћи све оне који не читају пажљиво и стрпљиво да у једном еуфоричном заносу почну именовати потребе и замењивати их акцијама без покрића.

Културно-просветна заједница општине Краљево у периоду после крагујевачког скупа имала је значајних иницијатива, али и недовољно концентрације и стрпљења при одређивању приоритетних акција у односу на услове и потребе. Таквом односу доста су допринели подстицаји са стране. Иначе, добро су интерпретиране Поручке, углавном примењене на наше потребе, и као такве, у облику програма акција учињене доступним широј јавности, свакој радној организацији и месној заједници. Али, делом због наших импресија изазваних општом климом позитивно створеном око крагујевачког договора као и због одушевења насталих на терену, бази, делимично подстакнутих импулсима која је давала и ова Заједница, у неким случајевима долазило је до планова који су скраћивали будућност, свдећи планове који би били реални за средњорочни период развоја — на сутрашњи дан, тако рећи.

Посебно нисмо били довољно организовани у вези са акцијама у селу, па због тога у једном периоду, који срећом није дуго трајао, било је и нејединства и скоро изразите подељености. На једној страни инсистирало се на поступности, договарању и планирању које би било усклађено са материјалним могућностима, на другој страни тражила се хитна интервенција значајним инвестицијама у култури оних села која су се определила на изграђивање комуналних објеката који их обликују у савремена насеља и омогућавају функционисање живота једне заједнице. Када је проблем схваћен онако како одговара његовом значају, управо као један од ургентних друштвених задатака, који тражи адекватно решење, и једни и други долазе до заједничког става који се састоји у темељитом приступу, али без одлагања за неодређену будућност. Дакле, темељите припреме на изналагање дугорочних решења, треба пратити програмима који не траже материјално и стручно ангажовање које захтева неподношљиво напрезање друштвене заједнице у овом тренутку.

Биће мање неуспелих интервенција у селу ако му се приђе у складу са његовим данашњим амбицијама и преокупацијама. Савремено село тежи да се уобличи у једну својеврсну урбану целину, окружену зеленим површинама, које овде нису декор и простор за рекреацију, него основно средство за живот и рад. Породични, домаћи простор села настоји да се изједначи са градским: струја, водовод, телевизор и други апарати за домаћинство, ношња, осмогодишња школа, као предуслов за даље школовање, које се масовно наставља, тако да скоро свака породица има своју продужену

руку у граду — све су то појединости које се морају имати на уму при креирању културних програма за село, које економски самостално егзистира, па зато не радо прихвата патронат у једностраном инвестирању културе из града, јер се у тој бризи обично види село онакво како су га сазнали и доживели појединци у периоду када су се и сами одвајали од села.

Акцију око отварања домова културе смо започели. Пре три године било је озбиљних отпора у деловима наше културе и у Скупштини општине овом подухвату. Сада је оријентација за оспособљавање домова културе у већим сеоским насељима за сврху због које су грађени, а касније служили као продајни простор земљорадничких задруга, постала важна компонента културне политике целе Републике. Раније је изгледало да ће се решењем имовинско-правних односа око ових домова решити питање потпуно, да ће домови културе самим тим постати то што желимо. Међутим, у пракси то изгледа мање једноставно. И тамо где се нешто постигло, као у Рибници и Ушћу, и тамо где смо на путу да се нешто оствари, као у Самаили има разлога да се основна концепција ових домова преиспита, поготову у срединама које су изразито сеоске, јер ће то у многим утицати на успех оваквих акција у другим селима. При том треба стално водити рачуна да се у решавању ових питања, као активни и значајни судионици, укључе најобразованији, најквалификованији становници села — просветни радници.

Искуства других средина показују: тамо где просветни радници нису мимоиђени, домови културе су успели. Иначе, раздвајање културне и просветне акције, што је последњих година било изразито не само код нас, као последицу даје стањс које има урамљену белину хартије, форму без одговарајуће садржине. Не могу један директор дома, са највише средњом спремом, и, евентуално, понеки библиотекар, да буду гаранција културних програма у селу, када је у истом том селу образовни ниво, нарочито млађег становништва, близак образовном нивоу тих аниматора културе. Друштвени развој је превазишао учитеља који је некад био спреман да одговори културним потребама села. Њега данас замењује екипа учитеља, наставника и професора у осмогодишњој школи, где они преносе шира знања, уз то на специјализован начин. И школа има неки културни програм, истина, по правилу припреман за интерне потребе, али је доступан и селу. Ипак та просветна екипа се тешко осуђује да свој аматерски културно-уметнички труд понуди као трајно решење, јер има на уму да је телевизија у сваку кућу унела квалитет који обавезује сваког оног ко се културном делатношћу бави. Међутим, у тежњи да култура квантитативно, институционално буде заступље-

на, често се мисли да је питање решено ако се оспособи једна сала и нађе службеник, што, нарочито у овом другом случају, није нимало тешко. Ово није проблем само наше средине. У погледу формирања домова културе ми смо тек на почетку акције, па није касно да се овом питању и сада темељитије приступи.

Институције у култури налазе се пред задатком примене уставних амандмана — XXI, XXII и XXIII, којима се регулише и положај радних људи у организацији и радних организација, у оквиру интересних заједница у комуну. Интересне заједнице сада први пут постају уставни елеменат, што у контексту даљег развоја самоуправних односа значи више права, али и обавеза појединаца и установа у организацији удруженог рада уопште. У дискусијама у вези са уграђивањем начелних одредаба уставних амандмана у конкретан друштвени однос, када је реч о интересним заједницама културе, образовања и науке, у последње време као да су присутне две тезе које се међусобно боре и споре. По једној тези интересне заједнице треба поставити тако да оне имају своје представнике у свим скупштинама вертикално и хоризонтално, а по другој — интересне заједнице добиле би функцију већа одговарајуће скупштине, тако да се питања из домена културе, на пример, решавају у скупштинама таквог сазива где Заједница културе за ту прилику има компетенције и квалификације већа скупштине.

Но без обзира која ће од ове две тезе преовладати, или ће у међувремену нека трећа постати најприхватљивија, суштинска одредба ових амандмана је у друкчијем финансирању културе и коришћењу њених остварења, што се регулише самоуправним споразумима и договорима, који ће културу ослободити буџетског начина финансирања, на тај начин што ће се она директно везати, у првом реду за произвођаче, радничку класу, а затим за све кориснике културних добара. У вези са тим треба да се измени структура скупштине заједнице културе, као и других интересних заједница, тако што ће се омогућити већи утицај друштвених структура изван одређене интересне заједнице.

Радници у култури, у оквиру своје заједнице, морају већ из фазе размишљања и договарања да пређу у фазу налажења одговарајућих решења. Неће толико бити проблема у изради норматива, у самој шеми, начину, колико у проналажењу стварних амортизера који би се уградиле у тај нови механизам и онемогућава-ли развој који се не жели и не очекује. При том, треба се озбиљно ангажовати на регулисању односа култура — привреда, јер и у том погледу има различитих виђења. Једни мисле да ће култура постати доступна радничкој класи ако се у само предузеће, тамо где

Људи раде, буду уграђивале неке мини-културне институције или сервисе, из чега може да се развије једно од вероватно два могућа стања: да ти пунктови (библиотеке и сл.) буду приручно и подстицајно средство да радник у слободном времену постане активан учесник у сфери културног битисања и да буде природно заинтересован да у средини у којој живи — култура напредује, а да као самоуправљач буде позитивно опредељен према питањима којима се решава материјални положај културе. Друго, непожељно стање било би ако ти пунктови постану последњи циљ и сврха и повод за резонување да треба финансирати само конкретне програме који тренутно опслужују предузећа, а да се губи интерес и разумевање за улагање у културне програме од капиталног значаја. Други, опет, мисле да путем договора треба стварати снажан интерес радничке класе за културу уопште, без посебних културних интервенција у предузећу, подразумевајући при том пре свега позитивно опредељење произвођача за изградњу способних институција у култури комуне, које би своје програме усредсредиле тако да буду део живота радничке класе. И у овом случају може настати једно од најмање два стања: једно, које подразумева доследно остварење ове идеје, а друго, које би личило на садашње стање. Вероватно да је и овога пута, као и обично, истина негде по средини, да практично понашање подразумева комбиновање решења, што зависи и од услова средине, локације предузећа и сл. Ипак, све ово упозорава да свесни фактори ширег друштвеног усмеравања неће никад престати и да једно организовано јавно мњење, са свим атрибутима друштвеног ауторитета, које културно-просветне заједнице по правилу треба да негују, мора бити стално присутно.

У Акционом програму Савеза комуниста и у складу са тим, у програму Заједнице културе ове општине значајно место заузима питање кадрова у култури. Недостатак квалификованог, стручног кадра осећа се нарочито у нашим аматерским установама и удружењима. Годинама се код нас надмећу, чак путем јавне речи појединци који су негде до 1949. године, могли нешто да значе као ствараоци у култури. Они и до сада претендују на главну реч у аматеризму, без обзира да ли су још активни или привремено по страни. Недовољна материјална средства у култури им добро иду на руку. Јер стручни кадар захтева значајнија средства, па то вегетирање и повремено оживљавање аматеризма, хтели-не хтели, објективно је препуштен том нивоу. Нови друштвени односи у удруженом раду — најзад ће јасно изразити потребе у свим областима рада, јер ће се финансирати оно што друштву треба, а самим тим тражиће се гаранција, иза којих треба да стоје

одговарајући кадрови. Међутим, ни то неће решити неки неутрални друштвени механизам него људи који су позвани да се тим баве. Не може се рећи да аматеризам код нас нема резултата (неке иницијативе „Абрашевић“-а, па и Аматерског позоришта у овој години су значајне), али то није оно што Краљево може да има. С друге стране аматеризам има границе својих могућности, чак и кад је потпуно стручно вођен. Јесмо ли близу могућностима да макар кренемо у сусрет стању у ком ће професионализам имати водећу реч?

Било је покушаја од стране Заједнице културе и Културно-просветне заједнице да се направе први значајнији потези на стварању професионалног позоришта, које у сваком граду где постоји значи и главни материјални издатак, али и потпун културни програм једне средине, који остварује не само презентирањем позоришне уметности него и других креација, нудећи сцену, стручно руковођење и квалификовану организацију за многе манифестације. У разговорима који су вођени са представницима општина дата су уверљива образложења на основу којих општина за сада није у могућности да ту идеју прихвати. Свакако да такво образложење неће бити пуноважно за сву будућност, и то не само ону која долази после нас, него ће, надамо се, већ после првих резултата који ће се осетити у блиском периоду, који подразумева све међузависности, а самим тим и међусобна разумевања, привреде и непривреде, стећи услови за нове, смелије иницијативе у култури. Треба са пуно разлога очекивати да ће у тим сусретима различитих стручних профила и опредељења, који ће друштвени договор и удружени рад поспешити, појавити више него до сада интелигенције овог града, која ће са бригом и усрдношћу чинити што се може да свом граду да вид и суштину једног правог културног живљења и радовања, јер објективне могућности за то постоје. Наравно и друге установе, које годинама стрпљиво чекају да размакну тесне оквире у којима су смештене и размахну са својом спутаном енергијом, с правом очекују да дођу на ред једне значајније друштвене пажње.

Поред запажених резултата у области ликовног стваралаштва, последњих година код нас се испољила изразита тежња у области књижевно-публицистичког рада. Ту има лепих резултата. Овај вид стваралаштва не захтева нарочито велика материјална средства, па је можда и то један од разлога да се тако запажен домет у овој сфери рада учини. Треба и ту решити нека питања, а као основно — омогућити друштвени утицај на сву издавачку делатност и преузети одговорност за сваки подухват те врсте. Ствар је нашег договора у ком облику ће се организовати ови послови, али да се тако значајна друштвена активност као што је јавна

По
вс
ља

реч не може препустити ГГ предузећима у култури, говоре најновији друштвени договори, као и Закон о издавачкој делатности, који ће ускоро ступити на снагу.

Културно-просветна заједница наше општине се у протеклом периоду више испољила као организација која ствара трибину грађана за сучавање гледишта о питањима која могу да прерасту у конкретне културно-просветне акције. Саме акције она преузима ретко, сем у случајевима када су оне такве природе да се строго не уклапају у надлежност одговарајућих културних установа, а по свом значају морају да буду предмет друштвеног ангажовања. Тако, на пример, две-три године КПЗ је организовала концерте озбиљне музике, јер друге организације нису тада имале материјалне интересе да се тим баве. Касније је Заједница културе преузела део веће материјалне бригае о овој активности, па се самим тим организација нашла у рукама Културно-пропагандног центра, коме акције ове врсте и одговарају. У следећем периоду КПЗ мора још више да се оријентише у правцу координирања, окупљања, саветовања и, како смо већ рекли, неговња квалификованог јавног мњења у култури и о култури. При том, она ће наставити природну сарадњу нарочито са Социјалистичким Савезом, који КПЗ третира својом секцијом за питања у култури, и са Заједницом културе, у оквиру које све културне акције морају да добију коначно решење.

Од почетка рада Заједнице културе створен је, некако спонтано, један однос, који не само да не омета рад једне организације другој, него је врло рационално направљена подела рада. До тога није дошло путем договора, нагодбе, неких смишљених напора да се избегне колизија, него у процесу рада, како су проблеми наилазили, према природи посла — одређиване су надлежности. Често је било потребно да се на истом послу нађу органи Заједнице културе и КПЗ. При том је значајно у којој фази решавања питања ће се укључити нека од заједница. Илустрације ради наводимо најсвежији пример. Последњих месеци Заједница културе се бави уобличавањем концепције средњорочног плана развоја културе у општини Краљево. Она је своје прве замисли, путем својих представника, изложила на састанку Савета Повеље, чији издавач је Културно-просветна заједница, Секретаријат КПЗ је подстакао Уредништво Повеље да један број посвети том питању. Формирана је радна група за израду пројекта, који је за сада само тематски одређен. Пошто прилози буду објављени у часопису, КПЗ намерава да организује шире саветовање о том питању, на основу чега ће органи Заједнице културе да концепцију коначно уобличе. И иначе, недостатак овакве концепције је стварао извесна лутања и условљавао различите ставове.

Наша Заједница је често била претходница у отварању културних установа и организација према другим општинама и републикама. Неке од ових иницијатива реализоване су и уз подршку Републичке КПЗ, која је у много чему другом била значајно присутна у неким нашим програмским опредељењима и акцијама. Садашњи тренутак налаже да се међуопштинској и међурепубличкој сарадњи посвети још већа пажња, да се са више одговорности узимају такве обавезе и да сваки напор те брсте буде дубоко осмишљен и резултат ширег договора, а сем тога, што је у нашем случају важно, и то не само у том погледу, оно што започнемо да остваримо, да не почињемо што не можемо, а ако се нешто не реализује, да зато постоји одговорност.

По
в
с
а